

Esej

DA LI JE MOGUĆE STVORITI IDEALNU DRŽAVU DANAS?

Aleksandar Pavlič¹

Fakultet Političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci
aleksandar.pavlic@student.fpn.unibl.org

Država kao teorijski, praktični i polimorfan pojam je obilježila ključne istorijske trenutke čovječanstva, a većinskim dijelom je bila nosilac događaja koji su sadržani u tim epohama. Države se rađaju u konfliktima, nastaju iz puke potrebe i predstavljaju najgrđi, a ujedno i najneophodniji, vid organizovanja političke zajednice. U antičkom periodu država predstavlja jedan nedjeljiv i činjeničan entitet, uzvišen i plemenit, konačni odraz čovjekovog bića u pokušaju da racionalizuje društvene odnose unutar sebe i oko sebe. Tumačenje države kao takve je izrodilo u Platonu teoriju države kao dostižnog ideala. Neoplatonizmi, koji su sadržani u učenjima hrišćanske crkve, eugeničara i autoritativnih režima iz „vijeka ideologija“ su dospjeli do naše sadašnjice. Idealna država predstavlja metafizičku kategoriju, a obrazloženje za njen dug životni vijek se nalazi u utopističkim djelima prošlosti i nerazvijenoj političkoj svijesti sadašnjosti. Ideje idealne države za svoj temelj uzimaju iracionalnu pretpostavku da je ljudski rod predodređen da ostvari „konačni cilj“ koji bi poništio kozmičku nepravdu u čovjekovoj egzistenciji. Ovaj cilj predstavlja prevazilaženje individualnosti, plitkih strasti, haotičnosti čovjekovog bića, i obećava jedno bolje, harmonično Sutra, koje nastaje u trenutku kada svaki član društva premosti sopstvene egoistične potrebe zarad zajedničkog dobra. Centralna teza unutar idealističke paradigme države je da je država cilj za

sebe. Tek pojavom *moderne* i ponovnim otkrivanjem čovjeka kao istorijskog subjekta, rađa se ideja liberalizma. Liberalna doktrina, kao antiteza tumačenju države kao nečega idealnog, božanskog i uzvišenog, dovodi do dominantnog, čak pomalo ustajalog, pogleda na svijet. Država prestaje biti svijet unutar svijeta, imitacija božanskog poretka, ili put ka nečemu davno izgubljenom. Država postaje puko sredstvo, formalnost i nužno zlo za ostvarenje čovjeka i čovjekove suštine. Liberalna teorija države nije u potpunosti vodonepropusna, jer počiva na lokovskoj kontradikciji o ukidanju slobode zarad slobode. Ipak, liberalno-racionalističko gledište države prihvata njene inherentne mane i prisvaja ih u korist čovjekovih potreba.

Konačni rezultat viševjekovne ideološke bitke je pobjeda racionalističkog modela države, savremena liberalna demokratija. Ova bitka je samo prividno vođena bombama i bajonetima, suštinski se bitka vodila idejama. Meka moć ovih ideja je presudila u određivanju hegemonu, što je dovelo do popularne odrednice „kraja istorije“. Puki problem idealne države nije taj što je ona ontološki upravo to, „idealna“, nemoguća i nepostojana. Problem idealne države je u tome što je nepoželjna, samim tim je danas neostvariva.

Zašto bismo vrijednovali poželjnost države, ako smo već prezentovali državu kao nužno zlo, nepoželjno i sli-

¹ Udruženje za promovisanje kulture i mišljenja Sofia svake godine organizuje takmičenje u pisanju argumentativnih eseja iz filozofije, na kojem mogu učestvovati srednjoškolci i studenti Bosne i Hercegovine. Takmičenje se odvija putem Konkursa za najbolji filozofski esej, a treće mjesto je osvojio Aleksandar Pavlič, student III godine Fakulteta Političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci, koji je osvojio novčanu nagradu u iznosu od 50,00 konvertibilnih maraka, kao i knjigu *Samom sebi*, stoika Marka Aurelija.

jepo na čovjekovo suštinsko pitanje slobode? Odgovor se nalazi u stanju svijesti koje posjeduje liberalna teorija, a koje nije prisutno u idealističkim, najčešće autoritativnim, pogledima. Da bi se ostvarila idealna država, mora se ubiti svaka naznaka individualnosti. Izlaganje koje slijedi će biti posvećeno momentima koji su ključni za razumijevanje grešaka koje nastaju iz težnje za idealnom državom. Prvi nedvosmislen prikaz idealne države prezentuje Platon o svojoj knjizi „Država“. Njegova idealna država se zasniva na ideji Dobra. Ideja Dobra je u svojoj srži obavezujuća, njena manifestacija je apsolutizam. Društvena reprodukcija je mehanička i predvidljiva, nema potrebe za spontanom, ljubav je nepotrebna, stoga ne postoji. Esencijalna ideja Platonove države se probija u hrišćansku apologetiku srednjeg vijeka, gdje ona dobija novu etičku dimenziju. Avgustinova država božja, *civitas dei*, uvodi teoriju države u njen novi okvir istorijskog determinizma. Srednjovjekovno hrišćansko učenje o Čovjeku kao biću kroz koje djeluje viša sila je dovelo do sunovrata što jeste srednji vijek. Čovjek je negirao ovu filozofiju, samim tim i idealnu državu, tako što je odbio da stvara. U potlačenom stanju, ljudski duh ne priželjkuje ništa drugo nego da se oslobodi, što dovodi do značajnog preokreta u vidu sholastičara i doba racionaliteta. Revitalizacijom republike u savremenijem, liberalnom obliku, čovjek napokon pristankom daje dio svoje slobode, da bi živio sigurnim životom unutar „države nužnosti“. Država iz nužde je prihvatljiva, poželjna, dok je država kao ideal nepoželjna jer nema osnovu u Čovjeku, već u apstraktnom. Ove odrednice vrijede i u sadašnjosti, a njihova potvrda je u skorijoj prošlosti. Posmatrajući Zapad kao glavnu referentnu tačku za tezu protiv idealne države, ne moramo ići dalje od svježih rana iz prošlog vijeka. Potpuno uništenje svega što je ljudsko, apsolutni rat i nekontrolisan izliv *tanatosa* su u prošlom vijeku doveli do toga da je idealna država preispitana i konačno poništena. Traume iz tog perioda, koje služe kao najveće breme savremenoj filozofiji, etici u užem smislu, su označile kraj metafizičkoj komponenti države. Država postaje ono što je predviđano vijekovima unaprijed, a što je potpuno usvojeno stvaranjem Ujedinjenih Nacija, Evropske Unije, rušenjem Berlinskog zida i drugim presudnim događajima. Mora se naglasiti da je u pitanju polemika koja se vodi čisto na teorijskom frontu, kako bi se moglo ograditi od eventualne pristranosti prema nekoj ideološkoj odrednici. Put do pakla je popločan dobrim namjerama,

tako i „neidealna“ država savremenog Zapada ima svoje mane. Uprkos svojim manama, takva država funkcioniše na fundamentalnom nivou, sigurnija je, i najbitnije od svega, ona je istorijski dočekana sa cvijećem, odabrana je. Drugim riječima, ne moramo više da stvaramo državu po nekom astralnom uzoru, zvijezdanom poretku ili božanskoj volji, zato što sad praktično možemo da dodirnemo zvijezde, i više. Idealna država ne sadrži ništa što već nema u Čovjeku, stoga nije potrebna, i u sadašnjici je napokon neostvariva.

Rijetkost je naći opoziciju ovoj tezi, upravo zato što je toliko teško teorijski osporiti liberalizam. Današnja minimalna država, država zaštitnica, se pokazala kao sjajan prilog ekonomskim prilikama postindustrijskog kapitalizma. Svijet nikad nije bio ovoliko jedinstven, ako gledamo kroz pravno-političku prizmu, dok su kulturne razlike i dalje izrazite, čak do te mjere da se može reći da postoji više svjetova unutar našeg, i to samo na osnovu kulturnih razlika. Neki zadnji izdisaji idealizma se nalaze u određenim evropskim državama poput Mađarske, Poljske i Italije, gdje reakcionizam ponovo dobija platformu. Takvi primjeri i pojava poput Kine su prilika za dalju analizu, ali suštinski nije od presudnog značaja za temu, jer su takvi nacionalistički pokreti svakako „progutani“ od strane *realpolitike* današnjice, time stvarajući „novu desnicu“. Nova desnica i slični pokreti nemaju kapacitete, ni potrebu, da mobilišu čitave narode u još jedan maničan pohod u ime vječnih ideja, velikih vođa i davnih vremena.

Početak kraja idealne države je krenuo spoznajom slobodne volje. Otkrićem čovjekovog uma kao glavnog sredstva progresu, država postaje ništa drugo nego produžena ruka čovjekove volje, postaje društveni ugovor. Teško je zamisliti teorijski preporod idealne države u vrijeme kada se osporava država u potpunosti, a kamoli njen ideal. Nije bitno da li su u pitanju Platonove filozofije, ili Hitlerovo čisto ludilo, koncept idealne države je prevaziđen. Idealna država bi zahtjevala idealan svijet, prirodni poredak pravdnosti i nevinosti, svijet kakav jednostavno ne postoji. Ne treba dalje zadirati od bajkovite konotacije koju dobijamo kada zamislimo „savršeno društvo“, imamo iskustvo prošlosti da nas otrijezni od takvih naivnih pomisli. Idealna država je poput poezije, ispjevana jednom, a potom zatočena u međuprostoru realnosti i zablude. Upozorenje pronalazimo u poznatim riječima Teodora Adorna, „Pisanje poezije nakon Aušvica je varvarstvo.“